

Telegraful Român

FOAIE RELIGIOASĂ EDITATĂ DE ARHIEPISCOPIA ORTODOXA ROMÂNĂ DE ALBA-IULIA ȘI SIBIU

PREȚUL INSERȚIUNILOR:

Un cm² 60 bani pentru odată; dacă se publică de mai multe ori se dă rabat corespunzător. Inserțiunile se adresează ADMINISTRATIEI Telegrafului Român, Sibiu, strada 1 Mai nr. 35

ARTICOLELE ȘI CORESPONDENȚA

se adresează REDACȚIEI Telegrafului Român, Sibiu, strada 1 Mai nr. 35. — Articolele nepublicate nu se înapoiază. — Scrisorile nefrancate se refuză.

ABONAMENTUL:

Pe un an: 24 lei
Pe 6 luni: 12 lei
Pe 3 luni: 6 lei

La 23 de ani de Reîntregire a Bisericii noastre Ortodoxe

Una în credința străbună

Una în credința străbună am fost de la început și am rămas neîntrerupt pînă în zilele noastre. Iată un adevăr care este bine să-l repetăm și să nu-l uităm niciodată.

Cercetînd istoria, se poate spune precis cînd au fost încreștinate unele sau altele dintre popoarele cunoscute, dar nu se poate indica o astfel de dată cu privire la încreștinarea poporului nostru pentru simplul fapt că, atunci cînd apărem în istorie ca popor, apărem ca creștini.

Locuirea românilor pe teritoriul din Sudul, Răsăritul și Nordul Carpaților și faptul că împrejurările istorice vitrege nu le-a permis să se închege într-un stat unitar independent, nu i-a împiedicat, în schimb, să se simtă una. Carpații n-au fost zid despărțitor, ci ei au format coloana vertebrală a teritoriului pe care-l locuim și locul de refugiu și adăpost în vremuri de grea urgie. În diferitele provincii pe care le locuiau și de numele pe care i-l dădeau străinii, ei toți se numeau români și se simțeau una prin originea lor, prin limba pe care o vorbeau și credința pe care o mărturiseau. Teritoriul locuit, limba și unitatea de viață economică au fost dintru început legături puternice la care s-a adăugat apoi și unitatea de cultură, care au făcut pe românii de pretutindenea să se simtă una, promovîndu-le conștiința de neam.

Este adevărat că, în decursul veacurilor, poporul nostru de pe ambele versante ale Carpaților a trebuit să facă față multor nevoi, iar cei din Transilvania și unor opreliști de ordin religios din partea celor care aveau puterea și care voiau să-i treacă la legea lor.

Sfărîmatu-s-a oare unitatea noastră de credință prin actul de „unire” religioasă încheiat de o parte a clerului ortodox român din Transilvania — sub presiunea stăpînirii habsburgice din Viena — cu Biserica romano-catolică? În aparență se pare că da, în realitate însă nu. Actul unirii n-a fost rezultatul unei convertiri religioase, prin care se părăsește o credință veche, pentru a accepta alta nouă. El a fost un act politic, susținut și promovat de dominația habsburgilor pentru a-și întări stăpînirea peste Transilvania și acceptat de o parte a clerului ortodox român pentru a ieși din situația socială și materială insuportabilă în care se afla. Faptul că unii preoți erau siliți să pășuneze turma de porci a moșierului, alții erau constrînși să ierneze cîinii de vînătoare ai acestora în casele lor, ca și îndurarea altor umiliri asemănătoare, ne ilustrează suficient starea socială a clerului ortodox român de la sfîrșitul secolului al 17-lea, precum recunoștea și dieta din 1694 „că preoții români sînt cu totul schilodiți de dările asupritoare”. De aceea mulți își părăseau satul de frica încasatorilor de dări, ceea ce ne ilustrează suficient starea lor materială.

Pentru a ieși din această stare, au iscălit unii protopopi ortodocși actul „unirii”, formulînd condițiile ca „toată legea să stea pe loc”, adică credința, cultul, sărbătorile și obiceiurile religioase să le poată păstra, vlădica să rămînă în scaun, pe urmașii lui să-i aleagă soborul și să-i sfințească patriarhul ortodox din Carlovit și să fie numai întăriți de împărat și de papa și în drepturile protopopilor nimeni să nu se amestece. Prin condițiile formulate voiau să-și asigure păstrarea neschimbată a întregii lor credințe strămoșești. Singurul punct admis în schimbul favorurilor materiale promise era recunoașterea papii drept cap suprem al Bisericii.

Actul „unirii” întocmit și iscălit de protopopi, pe lângă condițiile amintite, era conceput ca un fel de pact de neagresiune pe tărîm religios între contractanți, ambele părți contractante păstrîndu-și credința, cultul și obiceiurile religioase neschimbate, ferindu-se de a se mai huli unii pe alții. Așa l-au considerat marii învățați blăjeni S. Micu, Șincai, P. Maior și alții.

Dacă judecăm prin această prismă „unirea”, ca și după felul cum au înțeles preoții și credincioșii să-și trăiască viața lor religioasă, actul „unirii” n-a însemnat părăsirea credinței noastre ortodoxe ci mai curînd o scindare în latura administrativă a Bisericii Ortodoxe Române. Credem că această afirmație nu este greșită și este confirmată prin următoarele fapte reale: 1. Preoții ortodocși români uniți au continuat încă o jumătate de secol după 1700 să săvîrșească slujbele bisericești din cărțile de ritual tipărite în Țările Române; 2. Cărțile de ritual tipărite la Blaj, începînd din 1750, cu tipografi veniți de peste Carpați și după modelele din Țările Române (sub episcopii P. P. Aron, A. Rednic și Gh. Maior) nu conțineau înnoiri dogmatice. Unele din aceste cărți de ritual au fost retipărite sub episcopul I. Bob; 3. În sinodul episcopilor uniți ținut la Viena, episcopul Gh. Maior se opune introducerii adausului „Filioque” în Simbolul de credință; 4. Innoirile introduse de I. Bob în Biserica unită sînt combătute mai ales de învățatul P. Maior; 5. Accentarea credinței romano-catolice, de la Sinodul din Trident, s-a făcut de un sinod restrîns ținut sub mitropolitul Ioan Vancea, la care au participat numai ierarhii și cîțiva teologi apropiați acestora, hotărîrile lui ținîndu-se secrete și nefiind cunoscute decît tîrziu și rămînînd fără efect practic în Biserica unită; 6. Innoirile încercate de anumiți teologi zeloși, întorși din școlile romano-catolice, întîmpinau rezistență atît din partea clerului ca și a credincioșilor; 7. Rostirea crezului fără adausul „filioque”, menținerea ritului neschimbat, săvîrșirea Sf. Taine ca și în Biserica ortodoxă, pomenirea la Liturghie de către preoți a ierarhului propriu, iar nu a papei, ca și la ortodocși; 8. Menținerea calendarului iulian cu aceleași sărbători ținute în aceleași zile ca și ortodocșii, cu aceiași sfinți, bisericile cu altar și iconostas și împodobite cu diferite icoane, iar nu cu statui, afară de unele excepții, obiceiuri la botez, nunți și înmormîntări ca și la ortodocși; 9. Slujirea împreună a preoților uniți cu cei ortodocși la săvîrșirea Sf. Taine și ierurgii; 10. Practica din timpul primului război mondial cînd s-a întîmplat ca din cauză de forță majoră să lipsească din parohiile mixte fie preotul ortodox, fie cel unit, credincioșii ambelor biserici ascultau Sfînta Liturghie în biserica unde slujea cel rămas în comună, care săvîrșea toate Sfintele Taine și alte slujbe pentru credincioșii ambelor biserici.

Mitropolitul N. Bălan exprima în mod plastic o realitate profundă cînd susținea că cele două Bisericii ale credincioșilor români din Transilvania formează o singură biserică cu două strane, pe ortodocși socotîndu-i strana dreaptă, iar pe uniți strana stîngă. La ambele strane se aduceau laude aceluiasi Dumnezeu, în același grai dulce românesc, numai cît la o strană se folosea cuvîntul Duh, Fecioară, Doamne miluiește, iar la cealaltă, cuvîntul spirit, vergură, Doamne îndură-te sau alte expresii diferite, prin care se exprima același lucru. Credincioșii celor două Biserici se deosebeau unii de alții numai prin aceea că unii stă-

(Continuare în pag. 2)

MOMENTUL CEL MAI IMPORTANT AL SFINTEI LITURGHII

În paginile foii noastre s-a scris adeseori despre Sf. Liturghie, făcîndu-se și tîlcuirea acestei dumnezeiești slujbe. De aceea le este cunoscut tuturor cititorilor noștri că Sf. Liturghie este o rînduială de sfînte rugăciuni citite sau cîntate, prin care se aduce jertfa cea fără de sînge a Legii celei noi, jertfă întemeiată de Mîntuitorul nostru Iisus Hristos la Cina cea de Taină, predată Sfinților Săi Apostoli, iar de aceștia urmașilor lor sfințiți, episcopilor și preoților, spre a fi săvîrșită de-a pururea în Sfînta Biserică, spre pomenirea Lui și spre iertarea păcatelor tuturor celor ce fac parte din Biserica Lui.

Sfînta Liturghie cuprinde trei părți și anume: 1. Proscomidia; 2. Liturghia celor chemați; 3. Liturghia celor credincioși. Primele două părți formează numai o pregătire pentru cea de a treia, Liturghia credincioșilor, care este partea principală a Sfintei Liturghii.

Cea mai importantă rugăciune din această parte a Sf. Liturghii este rugăciunea anaferei sau a aducerii sfintei jertfe, o rugăciune mai lungă, ce începe cu cuvintele: „Cu vrednicie și cu dreptate este a-ți cînta Ție, pe Tine a te binecuvînta...”. La început, această rugăciune se rostea întregă, cu glas tare de către preot, dar acum în cea mai mare parte se rostește tainic, cu glas ridicat pronunțîndu-se doar unele părți ale ei, ca: „Cîntare de biruință, cîntînd, strigînd...”, „Luați, mîncăți...”, „Beți dintru acesta toți...” și altele.

Din cuprinsul acestei rugăciuni se desprinde înțelesul că lauda, preamărirea și mulțumirea, pe care credincioșii le aduc lui Dumnezeu prin preotul liturghisitor, au ca motiv principal întruparea și jertfa unicului Său Fiu pentru mîntuirea lumii. Acesta, cu o zi mai înainte de a se jertfi, a anticipat jertfa Sa la Cina cea de Taină, atunci cînd a prefăcut pîinea și vinul în trupul și sîngele Său, instituind Taina Sf. Euharistii și dînd Apostolilor Săi porunca mîntuitoare ca ei și urmașii lor: episcopi și preoți să săvîrșească pînă la sfîrșitul veacurilor, spre pomenirea Lui, ceea ce El însuși a săvîrșit atunci. Iar pentru a ne transpune sau a ne duce cu gîndul și mai deplin în atmosfera tainicului eveniment de la Cina cea de Taină, rugăciunea anaferei reproduce în mod direct cuvintele pe care Mîntuitorul le-a rostit atunci cînd a dat Sfinților Săi Apostoli ca hrană duhovnicească propriul Său trup și sînge: „Luați, mîncăți, acesta este Trupul meu...”, „Beți dintru acesta toți, acesta este Sîngele meu...”

Sfînta noastră Biserică a aflat de bine ca aceste cuvinte din rugăciunea anaferei să fie rostite cu glas înalt de către preot, pentru a atrage atenția poporului că prin ele Mîntuitorul a așezat sau a instituit la Cina cea de Taină Sfînta Euharistie sau Cuminecătura și totodată spre a arăta că tot ceea ce noi săvîrșim acum pentru împlinirea poruncii Sale mîntuitoare care ne-a dat-o atunci o facem spre împlinirea aceluiasi scop, adică spre a ne împărtăși cu trupul și sîngele Său, așa după

(Continuare în pag. 4)

DECALOGUL

Porunca a noua

„Să nu mărturisești strîmb și să nu fii măturie mincinoasă împotriva aproapelui tău“.

Completăm această poruncă din decalog cu un citat din Sf. Scriptură, ca să fie mai înțeleasă: „Să nu furați, să nu mințiți și nimenea să nu înșele pe aproapele său; să nu jurați strîmb cu numele meu“ (Levitic 19, 11).

Porunca a noua deci oprește minciuna față de oameni și față de Dumnezeu și jurămîntul strîmb, care se razimă tot pe minciună.

Dar cine și cum minte cineva?

Minte cel ce cunoaște adevărul, dar cu bună știință tace, nu-l spune;

Minte cel ce cunoaște exact adevărul, dar îl întoarce pe dos;

Minte cel ce spune adevărul pe jumătate și restul sau se face că nu-l știe, sau îl schimbă în minciună;

Minte cel ce inventează fie pe de-antregul, fie numai în parte, gânduri, intenții, vorbe, fapte înjositoare împotriva cuiva;

Minte cel care, chemat la judecată sau la înfățișare, face declarații false; e martor mincinos;

Minte cel ce vrînd să facă haz, glume, spune lucruri necuvenite; de cîte ori din astfel de glume nu s-au iscat certuri, dușmăni, aprinzîndu-se setea de răzbunare;

Minte și cel ce apasă sau nedreptățește în orice chip pe semenul său, fie spre a-l umili, fie spre a-l împiedica să ajungă la o stare mai bună, meritată;

Minte orice lingușitor și orice pîrîtor.

Mincinoși sînt și bîrfitorii și calomnatorii, ca și cei ce fac jurăminte ușuratic, false sau de la început săvîrșite cu gînd rezervat de a nu le respecta și împlini.

Ce sînt bîrfitorii? Purtători de vorbe rele care nu pot auzi să fie cineva apreciat, ținut de bine de anumite persoane cu vază sau răspundere. Cum aude că cineva sau undeva e vorbit de bine, în inima bîrfitorului se zvîcolește o viperă, dorința de a-l înjosi, scoțînd în loc de merite și virtuți, defecte mărunte și „dovezi“ că nu e așa cum îl vede și îl crede lumea. Deci toarnă oțet în cafeaua cu lapte a unui om vrednic. De multe ori crezînd că „l-a așezat bine“ apăsîndu-l, bîrfitorii nu-și dau seama că se înjosesc pe ei înșiși.

Calomnatorii sînt un soi de oameni, care nu se dau înapoi de la nici un neadevăr, numai să poată strivi pe cineva.

Între călcătorii poruncii a noua se numără și cei ce se jură la tot pasul și pentru orice fleac. Pînă și acel „zău“ este un jurămînt ușuratic; e prescurtat din „jur pe Dumnezeu“ și rostindu-l vrem să întărim cu el drept adevăr o minciună.

Grav de tot e jurămîntul fals, sau strîmb, sau mincinos, făcut cu bună știință că ocolești adevărul. Făcut numai cu buzele, nu din cuget și din toată inima, intră în categoria acestor feluri de jurăminte. Făptașul prins e pedepsit aspru și de Biserică și de legile statului.

Voturile, adică promisiunile solemne de a face sau respecta ceva pe timp anumit sau toată viața sînt jurăminte. Ținute sau împlinite numai în parte sau călcate de tot de la început devin jurăminte false cu atît mai grave, cu cît nu te-a silit nimeni să le faci.

Căci ce e jurămîntul pentru un credincios? E chemarea lui Dumnezeu ca martor, că spui adevărul sau că-ți ții făgăduiala și-i ceri ajutorul să te poți ține de cuvînt. Călcîndu-l, cazi în păcatul al cărui plată este moartea morală și deseori și fizică. De aceea creștinul ortodox adevărat, care trăiește credința și învățăturile legii lui, nu va ieși din cuvîntul Sfintei Scripturi care zice: „Eu sînt Domnul Dumnezeu tău; întru poruncile mele să umblați și îndreptările mele să le păziți“ (Iezechiel 20, 19). „Să nu primești cuvînt deșert și să nu te unești cu cel strîmb ca să fii măturie nedreaptă asupra vreunui om“ (A doua lege 19, 16—19). Iar Domnul nostru Iisus Hristos ne învață: „Ați auzit că s-a zis celor de demult: Să nu juri strîmb, ci să ții jurămîntul tău înaintea Domnului; iar eu vă zic vouă: să nu te juri nicidecum, nici pe cer că este tronul lui Dumnezeu, nici pe pămînt că este așternutul picioarelor Lui, nici pe Ierusalim că e cetatea marelui Împărat, nici pe capul tău să nu te juri, că nu poți face alb sau negru un fir de păr; ci să fie cuvîntul vostru: „Așa? — așa! și Nu? — nu! căci ce este mai mult decît aceasta de la cel viclean (diavolul) este“ (Matei 5, 34—37. Ce ne cere prin aceasta Domnul Iisus Hristos? Credinciosul e dator să spună numai adevărul curat, așa încît niciodată să n-aibă trebuință să-și întărească spusele sau faptele cu jurăminte.

Dar e desăvîrșit greșit, ca din aceste cuvinte, să scoatem învățătura că orice jurămînt e oprit și să ceri credincioșilor să refuze, să respingă jurămîntul ce i se cere. Sfinții Apostoli și Sfinții Părinți și întreagă Biserica noastră au susținut și susțin că jurămîntul drept și cerut de cei în drept să-l ceară nu este oprit, e datorie.

Era Joia Patimilor. După Cina cea de Taină, Mîntuitorul a fost prins tîlhărește și tîrît să-l judece sinedriul (un fel de tribunal suprem la evrei). Sinedriul înainte de a pronunța sentința de condamnare la moarte prin răstignire a ținut să îplinească toate formele unei judecăți: întrebări, martori, mincinoși desigur, și declarațiile, mărturisirile „vinovatului“. Președintele Sinedriului, arhiereul Caiafa, îi cere Mîntuitorului să jure, cînd zice: „Jură-te să ne spui nouă de ești tu Hristos, Fiul lui Dumnezeu cel viu“. Mîntuitorul răspunde: „Tu zici!“ Adică, după felul de vorbă evreesc, aceasta înseamnă: „Jur, că eu sînt Fiul lui Dumnezeu cel viu, așa cum tu zici“. Așadar, în fața celui mai înalt for de judecată evreesc din acel timp, cînd i s-a pretins să mărturisească solemn, că El e Fiul lui Dumnezeu, Domnul n-a refuzat jurămîntul; a jurat. Este limpede deci că în cazuri grave și nu oriunde și în orice adunare, jurămîntul drept, sincer, fără ascunzișuri nu e oprit. Sfîntul Apostol Pavel, ca să cităm numai un caz, scrie Galatenilor: „Martor am pe Dumnezeu, că nu mint“ (1, 20). E jurămînt. Dar nu aruncat la îndeplinire, ori cînd și oriunde!

Se cuvine, așadar, să luăm aminte la adevărul că limba, graiul nu ne-a fost dat să înșelăm pe semenii noștri, să-i mințim sau să jurăm împotriva lor, ci să ne împărtășim cinstit gîndurile unii altora, să ne dăm sfaturi bune unii altora, să folosim acest minunat dar pe care îl avem numai și numai spre zidirea cea dintre noi.

Gh. M.

Dragoste de mamă

Matei 15, 21—28

În casa Tamarei din Tarsonia era multă suferință, multă durere. O singură fiică avea această femeie și de aproape 10 ani o boală grea, chinuitoare și fără leac, chinuia copilul și nici un leac sau doctorie nu-i ajutase.

Nu mai o minune o mai putea vindeca. Și mama spera în această minune. Auzise de un oarecare Iisus, ce vindeca bolnavii, făcînd adevărate minuni, numai prin cuvîntul Său. Speranța aceasta îi dădea tărie și se ruga lui Dumnezeu să-l poată întîlni într-o zi.

Și această zi veni. Iisus, împreună cu ucenicii Săi, ajunsese și în acest sat din părțile Tirului și Sidonului. Părăsise de puține zile Ierusalimul, întristat de fățarnicia și răutatea fariseilor și saducheilor, care nici de data aceasta nu voiseră să creadă în adevărul spuselor Sale (Matei 15, 10-20).

Vestea sosirii lui Iisus în sat făcu pe oameni să iasă la răspîntii să vadă și să audă pe Cel despre care se vorbea atîtea de la o vreme. Tamara auzi și ea vestea. Își simți inima bătînd și o cuprinse fiori de teamă. Va putea oare să-i vindece copilul? Va putea îndrăzni ea oare la minunea la care se gîndise pînă atunci? Ce leac ar putea oare să-i redea sănătatea copilei și să o facă iar om? Rugă o vecină să rămîna cu fata și, punîndu-și un voal pe cap, ieși din casă.

Iisus mergea îngîndurat și deodată auzi un strigăt plin de durere: „Miluiește-mă Doamne, fiul lui David. Fiica mea este chinuită rău de un demon“.

Cuvintele îl tulburară și-l făcu să privească în jurul Lui. Zări o femeie acoperită de un văl negru și cu ochii în lacrimi. Îi înțelese zbuciumul și durerea și totuși tăcu. Nepricepînd de ce nu-i ră-

punde, ucenicii se apropiară de El și-i ziseră: „Învățătorule, femeia aceasta te roagă să o ajuți. Are un mare necaz dacă a îndrăznit să te cheme în ajutor. Doamne, nu o lăsa să strige în zadar în urma noastră“.

Într-adevăr, Tamara, văzînd că Iisus nu-i răspunde, începu să strige din nou. Văzînd însă pe oamenii care erau cu Iisus stînd de vorbă cu El, înțelese că vorbeau despre ea și tăcu, așteptînd să audă răspunsul lui Iisus. Ceea ce auzi însă o făcu să se clatine: Tu ești o străină, iar eu „sînt trimis mai ales către oile cele pierdute ale casei lui Israel“.

Auzind acest răspuns, oamenii murmurară nedumeriți. Li se părea că omul acesta nu știe ce-i durerea. Ba, unele femei se apropiară de Tamara încercînd să o ia cu ele. Tamara se smulse însă din mîinile lor. Cuvintele lui Iisus o întristară, dar o făcură să înțeleagă că omul acesta putea să-i vindece fiica, altminteri nu i-ar fi vorbit așa. Se apropie deci de El și-i zise cu îndrăzneală: „Doamne, nu mă lăsa să mă întorc în casa durerii mele cu mîna goală. Copila mea este între viață și moarte. Doamne ajută-mă“.

Iisus privi din nou femeia din fața Lui. N-o mai văzuse pînă atunci, dar știa că ea crede cu toată puterea în El. O clipă fu gata să-i redea liniștea, dar o mai puse încă o dată la grea încercare: „Femeie nu se cuvine să ici pîinea copiilor și să o dai cîinilor“.

Cuvintele lui Iisus căzură grele, aspre. Oamenii începură iar să murmure și ucenicii se priviră mirați între ei, neștiind ce se întîmplă cu Învățătorul lor. Niciodată nu se mai întîmplase așa ceva. Numai Tamara rămase liniștită. Inima ei de mamă înțelese tîlcul vorbelor lui Iisus. Știa că de răspunsul ei, de răbdarea și înțelepciunea ei de mamă depindea tîmăduirea fiicei sale. Răspunse așadar cu curaj:

„Da, Doamne, dar nu-i mai puțin adevărat că și cîinii capătă sfărîmăturile de la masa stăpînitorilor lor. Ajută-mă, Doamne, te rog nu pentru mine, ci pentru fiica mea. Știu că poți face acest lucru“.

Se făcuse o liniște adîncă. Înșiși ucenicii priveau cu mirare la această femeie și nu înțelegeau de unde atîta înțelepciune în vorbele ei. Numai o mamă s-ar fi purtat așa cum s-a purtat ea. De aceea cînd îl auziră pe Iisus zicînd: „Femeie mare este credința ta, făcă-se după cum voiești. Du-te acasă, fiica ta s-a tîmăduit din ceasul acesta“ răsufară ușurați.

Fără de margini este dragostea mamelor. Ea depășește granițele înțelegerii omenești și înfrumusețează acest sentiment pînă la desăvîrșire și sfințenie. Vor putea oare vreodată copiii să prețuiască cum se cuvine această dragoste!

Să ne prețuim deci mamele, să prețuim și să cinstim părinții. Să le stăm în ajutor, cînd este nevoie, cu toate ale noastre. Dacă trăiesc, să le ducem o floare ori un alt semn al dragostei noastre. Dacă nu mai sînt, să înălțăm la Cer cu fiecare prilej un gînd pios pentru sufletele lor.

Pr. Ioan Spiru

Una în credința străbună

(Urmare din pag. 1)

teau sub jurisdicția mitropoliei Sibiului iar ceilalți sub jurisdicția celei din Blaj.

Uniația de la 1700 n-a sfîșiat deci unitatea noastră de credință, ci ne-a împărțit numai din punct de vedere administrativ-bisericesc. În conștiința clerului, și mai ales a credincioșilor din cele două Biserici ale credincioșilor români era limpede acest lucru și pentru aceea atît în Adunarea din 1848 de pe Cîmpia Libertății de la Blaj, ca și în marea adunare națională din 1918, de la Alba Iulia, s-a exprimat dorința refacerii unității administrativ-bisericesci, ceea ce în 1948 s-a putut realiza fără nici o zguduire sufletească.

Împlinindu-se în această toamnă 23 de ani de la Reîntregirea Bisericii noastre Ortodoxe din Transilvania, se cuvine să ne bucurăm mereu de acest măreț act, căci, după cuvîntul Domnului, nimic nu este mai frumos și, adăugăm noi, mai de folos ca atunci cînd credincioșii Bisericii noastre trăiesc și muncesc împreună.

Pr. prof. S. Vlad

BIZANȚUL ȘI ROMÂNIA

Sub înaltul patronaj al Președintelui Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România, Nicolae Ceaușescu, a fost întrunit la București, în zilele de 6—12 septembrie 1971, al XIV-lea Congres internațional de studii bizantine.

Primul congres de acest fel a avut loc tot la București, în 1924, prin grija marelui istoric român Nicolae Iorga, căruia i-a fost închinat congresul actual. Au fost prezenți peste 650 participanți, dintre care peste 400 veniți din aproape 30 de țări, fiind reprezentate Academii și Institutele de istorie din Albania, Anglia, Austria, Belgia, Bulgaria, Chile, Danemarca, Elveția, Franța, Germania Democrată, Germania Federală, Grecia, Italia, Izrael, Jugoslavia, Portugalia, Republica Socialistă România, Siria, S.U.A., Turcia și U.R.S.S., reprezentate prin savanți de specialitate.

Astfel, prin amploarea sa, Congresul a fost un eveniment important pe planul istoriografiei internaționale, dovedind marele răsădit pe care l-a dobândit în secolul al XX-lea studiul istoriei Bizantine. Și strămoșii noștri carpato-dunăreni au profitat de pe urma culturii și a civilizației bizantine, începând cu stabilirea capitalei imperiului roman la Bizanț, numit apoi Constantinopol, în 330, prin Constantin cel Mare și pînă la căderea acelei cetăți sub turci, în 1453. Dar chiar și după aceea, potrivit cu constatările istoricului Nicolae Iorga, Țările Române au fost un „Bizanț după Bizanț”.

Tematica bogată a Congresului a fost împărțită în patru secțiuni principale: 1. Societatea și viața intelectuală în sec. al XIV-lea; 2. Frontierele asiatice ale imperiului bizantin din sec. VII pînă în sec. XII; 3. Arta profană la Bizanț; și 4. Bizanțul și România. Fiecare temă a avut 4—5 referenți principali, urmînd apoi discuții asupra acestor referate, precum și comunicări pe marginea temelor, în număr de peste 270. Au mai fost și secții speciale de codicologie, paleografie, diplomatică, numismatică, arheologie, de artă și muzică bizantină.

Inaugurarea Congresului a avut loc în sala Ateneului Român, în ziua de 6 septembrie, cu care ocazie dl Manea Mănescu, vicepreședintele Consiliului de Stat, a citit Mesajul de salut al Președintelui Consiliului de Stat, Nicolae Ceaușescu. De față erau și reprezentanții Bisericii Ortodoxe Române, în frunte cu Preafericitul Patriarh Justinian, I. P. Sfințitul Mitropolit Iustin al Molodvei și Sucevei și PP. SS. Episcopi-vicari Antim Tîrgovișteanu și Antonie Ploieșteanu, P. S. Episcop-vicar Nestor Severineanu al Mitropoliei Olteniei și numeroși profesori de teologie și clerici. Din partea Institutului teologic ortodox din Sibiu au participat prof. M. Șesan și M. Păcurariu și lector I. Ică. Dintre aceștia prof. M. Șesan a luat cuvînt în plen la problema granițelor imperiului bizantin, apoi a

ținut comunicarea: *Isihasmul și limba poporului în Biserică, și a prezidat o grupă de discuții la tema a patra: Bizanțul și România.*

Printre temele de interes religios merită să fie menționate cele privitoare la: Omiletica din vremea Paleologilor, Din exegeza Arhiepiscopului Teofilact al Ouhridei, Mozaicurile de tip bizantin și Frescele de la variate biserici ortodoxe grecești, sîrbești, bulgare și române, Iconografia ortodoxă, Textele biblice paleobizantine, Despre viața intelectuală bizantină (păr. prof. I. G. Coman), Spiritualitatea isihastă, Imnografia bizantină, Literatura apocriphă bizantină, Muzica bisericească bizantină și psaltica, Scara Paradisului de Sf. Ioan Scărarul, Mănăstirea Neamțului și altele. Apoi la 9 septembrie, oaspeții au făcut o vizită la Tîrgoviște și la Curtea de Argeș, apreciînd elogios ctitoria lui Neagoe Basarab din 1517 și Biserica Domnească, din sec. al XIV-lea.

Participanții au fost invitați și la recepția festivă oferită de Comitetul român de organizare al Congresului îndrumat de octogenarul bizantinist prof. V. Grecu, apoi de prof. M. Berza și Eug. Stănescu, în saloanele Hotelului Athenée Palace. Dl Președinte al Consiliului de Stat, Nicolae Ceaușescu, a oferit participanților la Congres o mare recepție festivă în Palatul Președinției Consiliului de Miniștri.

Evenimentul a fost urmărit de presa zilnică și au fost publicate broșuri speciale cu referatele celor patru secțiuni, precum și rezumatele tuturor comunicărilor.

Istoricii străini și-au putut da astfel seama de dezvoltarea armonioasă a vieții culturale românești, care, fiind în actualitate socialistă, nu uită de valorile ancorate în popor din trecut. O preciza în Mesajul său, președintele Nicolae Ceaușescu, printre altele, astfel: „participarea dumneavoastră la congres dă posibilitate să cunoașteți mai bine poporul nostru, bogatele sale tradiții istorice progresiste și eforturile uriașe pe care le desfășoară în zilele noastre pentru făurirea unei înalte civilizații materiale și spirituale. Cercetarea istorică este în bună măsură și o știință a prezentului; istoria oferă concluzii și învățăminte despre marile procese ale dezvoltării societății, de-a lungul timpului, ... căci popoarele sînt făuritoarele istoriei. Studiul capitolului istoriei universale de care vă ocupați pune în evidență interdependența și legăturile strînse care au existat de-a lungul secolelor între popoarele care trăiesc pe aceste meleaguri... și viața a ridicat întotdeauna în fața lor cu imperiozitate necesitatea de a conviețui pașnic...”

Următorul Congres va avea loc în 1976 în Cipru.

Prof. M. Șesan

Informații

♦ Miercuri, 1 septembrie 1971, cu prilejul împlinirii unui an de la moartea fostului profesor și consilier patriarhal, Gh. Maior, în Catedrala mitropolitană din Sibiu s-a săvîrșit un parastas de către un sobor de preoți, în frunte cu P. C. vicar arhiepiscopesc Traian Belășcu.

Au fost de față I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului, familia, foști elevi și o seamă de cunoscuți ai adormitului în Domnul, prot. Gh. Maior, a cărui personalitate a fost evocată de P. C. prot. S. Radu.

♦ În zilele de 3 și 5 septembrie 1971, I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului a vizitat parohiile de pe Valea Nirajului, prot. Tg. Mureș.

Astfel, sîmbătă 4 sept. a.c., I. P. S. Sa a participat la vecernia săvîrșită de un sobor de preoți și diaconi în parohia Ivănești. Era de față și pastorul reformat N. Ady din Livezeni. La sfîrșitul slujbei au vorbit credincioșilor: C. pr. T. Crișan, parohul local, P. C. vicar Traian Belășcu și I. P. S. Mitropolit Nicolae, care a împărțit o seamă de învățături despre Biserică.

Duminică, 5 septembrie a.c., Înalt Prea Sfinția Sa, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi, în frunte cu P. C. vicar arhiepiscopesc Traian Belășcu, P. C. prot. David Lazăr (Tg. Mureș) ș.a., a săvîrșit sfințirea bisericii din filia Poenița (prot. Tg. Mureș), precum și Sf. Liturghie arhierască, în cadrul căreia a fost hirotonit întru preot C. diacon A. Hard. La sfîrșitul slujbei au vorbit C. pr. T. Crișan, P. C. vicar Traian Belășcu și I. P. S. Mitropolit Nicolae, care a insistat cu deosebire asupra rugăciunii și cîntării în comun de către credincioșii noștri în biserică.

Pentru lucrarea săvîrșită, C. pr. T. Crișan a fost distins cu treapta de iconom.

♦ Joi, 9 septembrie 1971, cunoscutul publicist francez, Michel P. Hamelet — autorul cărții de larg răsădit internațional: „Nicolae Ceaușescu, biografie și texte selectate”, apărută în editura Seghers din Paris și tradusă și tipărită recent și în limba română, a făcut o vizită și în orașul Sibiu, întîlnindu-se, la librăria „M. Eminescu”, cu numeroși cititori.

Domnia Sa a luat cunoștință cu satisfacție, cu acest prilej, de cronica cărții menționate, apărută în „Telegraful Român”, nr. 13—14 din 1 aprilie 1971, din care i s-a înmînat un exemplar.

♦ Zidită la începutul veacului nostru, avînd o poziție și dimensiuni demne de o adevărată catedrală, biserica din parohia Boian (prot. Mediaș), care a fost consolidată și îmbrăcată într-o frumoasă haină picturală, a fost sfințită, Duminică, 19 septembrie 1971, de către I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului, înconjurat fiind de un sobor de preoți și diaconi, între care P. C. vicar arhiepiscopesc Traian Belășcu, P. C. prot. Petru Boeriu (Mediaș) ș.a.

În cadrul Sf. Liturghii arhieresti care a urmat, au fost hirotoniți: R. Holom întru diacon, iar C. diacon D. Giurgiu întru preot.

Au vorbit credincioșilor: P. C. prof. Dr. Ioan Zăgrean, C. pr. D. Olariu, parohul local, precum și I. P. S. Mitropolit Nicolae, care, pe înțelesul credincioșilor prezenți, a tîlcuit unele aspecte ale cinstirii Sf. Cruci în Biserica noastră.

A vorbit de asemenea pastorul evanghelic-luteran din localitate, Kurt Fabritius, care a subliniat relațiile frățești dintre credincioșii ortodocși și evanghelic-luterani din Boian.

Pentru strădania depusă, C. pr. D. Olariu a fost distins și hirotesit în treapta de iconom.

Din învățăturile Sf. Scripturi

— „Învățați de la mine, că sînt blînd și smerit cu inima și veți afla odihnă sufletelor voastre” (Matei 11, 29).

— „Orice pom din roada lui se cunoaște; că nu se adună smochine din măcăci, nici nu se culeg struguri din spini. Omul cel bun din vistieria cea bună a inimii sale scoate cele bune, iar omul cel rău din vistieria cea rea a inimii sale scoate cele rele. Căci din prisosința inimii grăiește gura lui. Ce mă chemați deci: Doamne, Doamne și nu faceți cele ce vă zic vouă?” (Luca 6, 44—46).

— „Toate ale voastre întru dragoste să se petreacă” (I Cor. 16, 14).

După 450 de ani

Neagoe Basarab și Învățăturile lui către fiul său Theodosie

Un eveniment de seamă încreștam pe răbojul zilelor noastre de astăzi și anume: Împlinirea a 450 de ani de la moartea marelui voievod-cărturar: Neagoe Basarab, domnul evlavios al Țării Românești, care ne-a lăsat primul monument al literaturii noastre „Învățăturile către fiul său Theodosie”, operă de sinteză a culturii și gîndirii noastre românești medievale, ca o moștenire culturală de o valoare negrăită. În studiul introductiv al noii ediții critice a Învățăturilor, apărută în editura Minerva la sfîrșitul anului trecut datorită echipei de cercetători: Dan Zamfirescu, G. Mihăilă și Florica Moșil, se precizează că Neagoe Basarab a domnit în Țara Românească între anii 1512—1521.

Cucernicul domn, trăind în tinerețe în preajma patriarhului Nifon, s-a simțit obligat să aducă osemintele acestuia în țară.

Fiind un domnitor cu adînci sentimente religioase și pașnice, Neagoe Basarab și-a închinat întreaga domnie binelui obștesc, sprijinirii Bisericii strămoșești și apărării păcii, fiind adeptul ideilor generoase și al conviețuirii pașnice între popoare.

Între locașurile sfinte înălțate de Neagoe Basarab amintim biserica Sfîntul Nifon de la Sfîntul Munte Athos, biserica ortodoxă română din Scheii Brașovului cu hramul Sf. Nicolae, Mitropolia din Tîrgoviște și a reparat și înzestrat cu daruri numeroase biserici și mănăstiri. Opera arhitectonică, respectiv capodopera măreață a lui Neagoe Basarab a fost și este însă Mănăstirea de la Curtea de Argeș, unde a și fost înmormîntat împreună cu familia sa.

Cunoscător al limbii slavone, cucernicul domn a scris în această limbă *Învățăturile către fiul său Theodosie, înțîia mare carte a culturii românești* (cum o numește cunoscutul cercetător istoric Virgil Cândea) de valoare europeană din epoca medievală. Cartea cuprinde înțelepte sfaturi de educație voievodală, către fiul său Theodosie, într-un stil filozofic-științific, specific epocii feudale, privind comportarea la curte cu dregătorii, cu oamenii politici, cu diplomați, față de militari și justiție, față de slujitorii Bisericii strămoșești etc.

Cuviosul domnitor recomandă fiului său, mai întîi de toate, credință neștrămutată în Dumnezeu

(Continuare în pag. 4)

Sfântul și Marele Mucenic Dimitrie

Venerarea sau cinstirea Sfinților este o practică pioasă a Bisericii noastre încă de la începutul ei. Această practică nu are ca scop numai să preamărească virtuțile alese, prin care aceștia s-au făcut bineplăcuți lui Dumnezeu, și, în final, pe însuși Părintele ceresc cu al cărui har au fost întăriți, ci Biserica țintește, prin sărbătorirea lor, să înfățișeze credincioșilor exemple de creștini ca și ei, care, aici pe pământ, au trăit o viață creștină adevărată, plină de virtuți și fapte bune, a căror pildă de viață creștinească poate fi urmată cu deplină încredere de fiecare credincios.

Un asemenea exemplu este și Sf. și Marele Mucenic Dimitrie, care, prin credința sa vie și nestrămutată în Dumnezeu, credință pecetluită cu moartea sa mucenicească, a devenit un prieten iubit al lui Hristos și un model viu de trăire a învățăturii Evangheliei.

Despre viața Sf. Mucenic Dimitrie tradiția bisericească, consemnată în cărțile de cult și în „Viațile Sfinților”, ne face cunoscut că el s-a născut și a trăit în cetatea Tesalonic, din pământul Greciei de azi, pe vremea împăraților romani Dioclețian și Maximian cunoscuți ca prigonitori ai adepților Creștinismului.

Tatăl său era guvernator militar al cetății. Dimitrie, deci, provenea dintr-o familie aleasă, care a primit credința creștină.

În casa părintească a primit tânărul Dimitrie educația vremii aceleia, potrivit poziției sociale și rangului ce avea să-l dețină ca urmaș al tatălui său în postul de guvernator. Și tot în casa părintească a primit, de la părinții lui, învățătura creștină din care și-a făurit crezul vieții sale.

Când el însuși a devenit guvernator al cetății Tesalonic, a dat prima dovadă creștină a lepădării de sine prin împărțirea averii sale săracilor. În această laudabilă și creștinească acțiune a fost ajutat de omul său de încredere, Lupus.

Această faptă, însă, n-a fost deloc pe placul împăratului Maximian, care, când a aflat că chiar un guvernator al lui s-a lepădat de religia oficială a imperiului roman din vremea aceea, și a îmbrățișat credința în Iisus Hristos, s-a mîniat

foc și a poruncit ca Dimitrie să fie aruncat în temniță.

La scurtă vreme după aceasta, însuși împăratul vizitează Tesalonicul și, cu acest prilej, spre a se distra potrivit obiceiului de atunci, provoacă pe tinerii cetății să aleagă pe unul din ei care să se lupte cu gladiatorul său favorit, numit Lie, care „întreacă pe toți cei de vîrsta lui la mărimea trupului și la vîrte”.

Un creștin, pe nume Nestor, dorind să înfrîngă trufia împăratului și îngîmfarea gladiatorului, s-a dus la Sf. Dimitrie în temniță și i-a cerut să se roage pentru el ca să câștige lupta cu Lie. Acesta i-a răspuns, după ce l-a binecuvîntat: „Pe Lie vei birui și pentru Hristos vei mărturisi”.

Și, într-adevăr, Nestor a reperat victoria pe arena de luptă asupra lui Lie, pe care l-a răpus. Pe împărat l-a întristat această victorie și, cînd a aflat că Sf. Dimitrie l-a îndemnat pe Nestor să se lupte cu favoritul lui, s-a aprins de mînie și a dat ordin ostașilor să-l străpungă cu sulitele în închisoare, iar lui Nestor să i se taie capul.

Așa și-a sfîrșit viața pămîntească Sf. Dimitrie dobîndind cununa cea neveștejită a muceniei. Trupul său a fost ridicat din temniță și a fost așezat în raclă într-o biserică din Tesalonic ce i-a primit numele, unde, ne spune tradiția Bisericii noastre, a făcut o mulțime de minuni. Sf. Dimitrie a fost supranumit și „izvorîtorul de mir”.

Biserica noastră ortodoxă, prin sărbătorirea și cinstirea Sf. Mucenic Dimitrie, evidențiază și recomandă virtutea milosteniei, virtutea ajutorării aproapelui, după pilda Sfîntului Dimitrie care și-a împărțit avutul său celor neajutorați, bolnavi sau infomețați. Nu trebuie uitat faptul că în vremea aceea averea era o condiție esențială pentru ca cineva să devină și să se mențină în postul de guvernator.

Sărbătorind, în 26 octombrie pe Sf. Dimitrie, ne vom aminti, deci, de credința acestui urmaș vrednic al Mîntuitorului, de dragostea lui de oameni, străduindu-ne să fim și noi credincioși buni ai Bisericii și vrednici fii ai Patriei noastre.

Sebastian Șebu

Momentul cel mai important al Sfintei Liturghii

(Urmare din pag. 1)

cum s-au împărțit și Apostolii atunci. De aici rezultă că între ceea ce facem noi astăzi și ceea ce El a făcut atunci, este cea mai strînsă legătură. Această strînsă legătură rezultă în mod neîndoielnic mai ales din partea următoare din rugăciunea anaferei, din *anamneză* (aducere aminte), de unde rezultă că aducîndu-ne aminte de toate cele pe care El le-a săvîrșit pentru mîntuirea noastră, ca și de porunca mîntuitoare pe care ne-a dat-o, și noi îi aducem Lui (adresîndu-ne către El în mod direct): „Ale Tale dintru ale Tale, Ție-ți aducem de toate și pentru toate”.

Acum urmează momentul cel mai culminant, așadar cel mai important al Sf. Liturghii, anume rostirea *epiclezei* de către preot, sau a rugăciunii de chemare a Duhului Sfînt peste darurile de jertfă ce sînt puse înainte — pîinea și vinul — spre a fi prefăcute în însuși trupul și sîngele Domnului. Iar ca o dovadă evidentă despre însemnătatea acestui moment, cu timpul s-a introdus în formularul Sfințelor Liturghii rostirea de trei ori de către preot a troparului ceasului al treilea: Doamne, Cel ce ai trimis pe Preasfîntul Tău Duh în ceasul al treilea...”

În Liturghia Sf. Ioan Gură de Aur, epicleza e următoarea: „Încă aducem Ție această slujbă duhovnicească și fără de sînge, și te chemăm, te rugăm și cu umilință la Tine cădem: Trimite Duhul Tău cel Sfînt peste noi și peste aceste Daruri ce sînt puse înainte. Și fă, adică, pîinea aceasta, cinstit Trupul Hristosului Tău. Iar ceea ce este în potirul acesta, cinstit Sîngele Hristosului Tău. Prefăcîndu-le cu Duhul Tău cel Sfînt”. Legătura organică a epiclezei cu partea anterioară din rugăciunea anaferei, ca și caracterul ei de rugăciune sfințitoare a darurilor sînt mai presus de orice îndoială și aceasta din urmă cu atît mai mult, cu

cît preotul însoțește rostirea epiclezei de binecuvîntarea darurilor de trei ori.

De aici rezultă că momentul cel mai important al Sf. Liturghii este acela în care se rostește de către preot rugăciunea epiclezei, însoțită de binecuvîntarea darurilor, moment în care, la chemarea preotului, Duhul Sfînt se pogoară peste cinstitele daruri, prefăcîndu-le în însuși trupul și sîngele Domnului. Acest adevăr apare și mai evident, dacă ne gîndim la scopul Sf. Liturghii. Precum ne învață marele teolog din veacul al XIV-lea, Nicolae Cabasila, dacă scopul cel dintîi al Sf. Liturghii este sfințirea darurilor — sfințire care se face prin rostirea epiclezei și binecuvîntarea darurilor de către preot — atunci momentul în care se săvîrșește această sfințire sau prefacere devine punctul de gravitație spre care se îndreaptă toate rugăciunile și actele liturgice premergătoare acestei sfințiri, așadar el este momentul cel mai important al Sf. Liturghii. Partea Sf. Liturghii care urmează după epicleză și îndeosebi împărțirea credincioșilor cu Sf. Trup și Sînge al Domnului — pe care Nicolae Cabasila îl numește scopul final al Sfintei Liturghii — e consecința sau urmarea firească a aducerii jertfei.

Toate Liturghiile Bisericilor răsăritene (Ortodoxe sau Vechi-Orientale) păstrează cu venerație tradiția dogmatică și liturgică a Bisericii celei una și nedespărțite din primele cinci veacuri creștine, avînd în cuprinsul Liturghiilor lor rugăciunea epiclezei la locul de frunte, iar formularea acestei rugăciuni în toate aceste Liturghii nu lasă nici o îndoială asupra caracterului de rugăciune sfințitoare pe care-l are epicleza.

Așadar, momentul cel mai important al Sfintei Liturghii e acela în care preotul rostește în taină rugăciunea epiclezei, care e propriu-zis rugăciunea

prin care se aduce jertfa euharistică, binecuvîntînd de trei ori cinstitele daruri. Ca o ținută în deplină concordanță cu sfințenia acestui moment, credincioșii Bisericii noastre obișnuiesc din vremuri străvechi să îngenuncheze, în timp ce strana cîntă: „Pe Tine te laudăm...” Totodată, în unele biserici momentul sfințirii darurilor e semnalat printr-un sunet de clopoțel în sf. altar.

Ca o datorie sfîntă pentru toți credincioșii noștri, se cuvine ca în acest moment fiecare să se gîndească din toate puterile sufletului său la cutremurătoarea jertfă care se săvîrșește pe sf. masă și să o însoțească cu o jertfă duhovnicească personală: smerenie și dăruire totală lui Dumnezeu.

I. Zăgrea

Neagoe Basarab și ...

(Urmare din pag. 3)

și să respecte poruncile Lui, adresîndu-i-se în modul următor:

„Iubitu meu fiu, mai înainte de toate să cade să cinstești și să lauzi neîncetat pe Dumnezeu cel mare și bun și milostiv și ziditorul nostru cel înțelept și zioa și noaptea și în tot ceasul și în tot locul. Și să foarte cuvine să-l slăvești și să-l mărești neîncetat, cu glas necurmat și cu cîntări nepărăsite, ca pre cela ce ne-au făcut și ne-au scos din întuneric la lumină și den nefîntă în ființă...” (Partea întîii). Apoi în partea a doua:

„Fătul meu Theodosie voao cinstiților și dulcilor miei domni, care veți fi în urma noastră domni și buruitori țării aceștia, așijderea și dumneavoastră, iubiți miei boiari, așa vă învăț: întîiu să cinstiți cinstitele și sfințele icoane, pentru că icoanele cu adevărat sînt semnul și chipul Domnului nostru Iisus Hristos și pecetea lui. Deci de va iubi omul chipul Dumnezeului nostru și va cinsti semnul și pecetea lui cu toată inima, și Dumnezeu încă va iubi sufletul lui, și cu toată inima să va îndulci (pururea) de Domnul nostru. O, iubitul meu fiu, cît este de bine a lăcuți omul tot cu Dumnezeu și a petrece cu dînsul și a fi cu el în veci!...”

În continuare Neagoe în spiritul preceptelor educației medievale dă fiului său numeroase exemple din cartea regilor, ca de exemplu cum Elie a fost pedepsit de Dumnezeu fiindcă nu-și crescuse copiii în frica Lui, cum înțeleptul Solomon și-a pierdut iubirea lui Dumnezeu pentru îngăduirea idolilor. Iar cînd amintește de relațiile cu puterile străine Neagoe Basarab accentuează:

„Așa și voi fraților de veți vedea vreun vrăjmaș păgîn că vine cu oști mari asupra voastră, nu vă împotriviți lor, ci le dați avuție să mînce, ca să se părăsească de voi. De veți vedea însă că nu vor să se învoiască, luați pre Dumnezeu într-ajutor și nu vă temeți de mulțimea lor, oricît de mulți ar fi. Căci mai bine moartea cu cinste decît viață fără de cinste...”

Interesante sînt relațiile bunului domn Neagoe cu autoritățile orașului Sibiu, care reies pregnant din corespondența purtată pe teme diferite, relații scoase în relief de cei trei autori menționați. Așa de pildă scrisoarea nedată trimisă de domn forurilor sibiene prin care intervine pentru eliberarea unei persoane care a fost reținută în legătură cu datoriile lui Bogdan din Rîmnice, „omul domniei mele”.

Chiar Despina doamna, soția lui Neagoe, a murit de ciumă la Sibiu în ziua de 30 ianuarie 1554, iar trupul ei a fost adus la Curtea de Argeș și înmormîntat lîngă cel al lui Neagoe.

Ea s-a călugărit după moartea lui Neagoe și a fiului ei Theodosie și a mai trăit peste 30 de ani.

Frumoase și pline de conținut sînt de asemenea cuvintele lui Neagoe adresate fiului său înainte de a muri: „Fiule, primește învățătura tătine-tău și ascultă sfatul mîni-ta, ca să trăiești în veci, precum zice Solomon...” Înțelepte sfaturi și îndemnuri sănătoase de părinte către fiii săi.

Incontestabil, noua ediție a celor trei erudiți specialiști umple un gol însemnat în literatura noastră și dezleagă definitiv enigma paternității învățăturilor lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie, învățături în care găsim multă lumină sufletească și noi toți cei ce zăbovim cu atenție asupra lor.

N. D. Găvozdea